

Distinguishing Miracles from Other Extraordinary Occurrences:

A Challenge for Ordinary Individuals

Mohammad Hossein Faryab¹ ^{*}

1. Associate Professor, Department of Kalam, Imam Khomeini Education and Research Institute, Qom, Iran.
(m.faryab@gmail.com)

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 2023/10/30
Revised: 2024/04/24
Accepted: 2024/05/05

Cite this article:
Faryab, M.H. (2024). "Distinguishing Miracles from Other Extraordinary Occurrences: A Challenge for Ordinary Individuals". *Ayeneh Marefat*, 24 (78), 70-83. (In Persian).
<https://doi.org/10.48308/jipt.2024.233624.1479>

Miracles, considered the most prominent and universally recognized method for identifying prophets, pose a significant challenge for ordinary, non-infallible individuals. While theologians emphasize the 'incontestability' of miracles, the limitations of human knowledge regarding the future cast doubt on the ability to definitively ascertain whether a miracle will remain uncontested in the future. This uncertainty raises questions about the possibility of attaining absolute certainty regarding the miraculous nature of a prophet's extraordinary events. This research is conducted through a critical-analytical approach. The key findings of this study suggest that while a miracle must be evident and clear to establish its authenticity, ordinary individuals can discern the miraculous nature of a prophet's miracles by examining the prophet's background, evaluating the miracles through reason and innate understanding, and considering divine wisdom.

Keywords: miracle, extraordinary act, challenge, Divine wisdom, Prophethood.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* Corresponding Author Email Address: m.faryab@gmail.com
DOI: <https://doi.org/10.48308/jipt.2024.233624.1479>

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

Extended Abstract

Introduction

The establishment of the need for prophets to deliver divine guidance and blueprints for happiness raises a crucial question: how to distinguish genuine prophets from impostors. In this context, the divine nndommnt of mrrccsss srrī es ss a baeeen, nnabnng nrdvddiss oo dsæern hle vrrccyyof a lroph''s claims. However, if this indicator is ambiguous, it defeats its purpose. Miracles, therefore, must be vvdhna and unequivooa,, ooonng nrdvddiooo oocogneeehle rruhlfunrss of hle prophtt 's msssgge.

Defined as extraordinary acts accompanying a prophetic claim and impervious to imitation or instruction, miracles stand as a cornerstone in identifying prophets. Yet, since extraordinary feats are not exclusive to prophets, a fundamental question arises: how to differentiate miracles from other such occurrences.

For ordinary, non-infallible individuals, the challenge of discerning miracles can be so daunting as to cast drubt on hlrrr vrry exssnræ. Wheee hloocgnns mmpheeee eæ 'nmontttt bbtty' of mrrcc,,, ,, e limitations of human knowledge regarding the future cast doubt on the ability to definitively ascertain whether a miracle will remain uncontested in the future. In this case, ordinary individuals are left with an nrhrrnt unceranny rggrdnrg hle mrrccuoos nuure of a proph''s xxrroordnrry cenn This article endeavors to address this challenge through a critical-analytical approach.

Discussion

To solve this challenge, it seems that the background of the person who claims to be a prophet should be considered first of all. If he is someone who has a history of witchcraft, or has many immoral characteristics in the past, the audience will doubt his prophetic claims. This is why God often chose prophets from their own communities, allowing people to assess their backgrounds. The Quran recounts numerous instances where opponents of prophets attempted to discredit them by spreading false claims about their pasts.

Also, if the claimant of being a prophet presents content as divine religion that is incompatible with rational and moral axioms, it becomes clear that he is not a prophet and his work is not a miracle. Because revealed religion cannot be in conflict with the self-evident teachings of reason and human nature. This is why, as the Quran reports, opponents of prophets sought to portray their claims as irrational and even bbladdhle oophtt uu hamdd " ' mdd'.

On the other hand, the divine prophet must possess such conviction in their mission that they can confidently issue a challenge to others to replicate their miracles. While some extraordinary feats may be achievable by humans, the combination of such acts with a claim of prophecy and divine origin is unique to miracles.

However, even individuals with a virtuous background, presenting a religion compatible with reason and morality, and performing extraordinary acts may make false prophetic claims. In such cases, the argument of divine wisdom comes into play. If divine wisdom does not expose a false prophet despite failing to establish their deception through the aforementioned methods, it would imply an endorsement of their false mission, contradicting divine wisdom. Therefore, in these instances, divine wisdom necessitates the exposure of the false prophet, either directly or indirectly. Throughout history, numerous false prophets have been exposed by divine intervention, with Musaylama al-ddd hdhāb srr vnrng aa a prommne exmnpss.

Conclusion

From the above discussion, we can conclude the following: Firstly, a miracle is an extraordinary act accompanied by a claim of prophethood. The claimant attributes their actions to God, asserting a divine origin. Secondly, individuals other than genuine prophets may also perform extraordinary feats and fyyyrrrbuee hlmoooo d's nrrrvnooo. Thss rraass a hnnnne nndsngusshnr rue mrrccsss from hle mmmmf mrrposoers. Thrrdy, to dsæern rue prophhhhood fro. feeee eeeee, hle mmmms background must be examined first. A history of unethical behavior or involvement in witchcraft can raise doubts about their authenticity as a prophet. Fourthly, the content of the claimed religion must be subjected to rigorous scrutiny, ensuring it aligns with fundamental rational principles and ethical teachings. Revelations that contradict innate human understanding or moral principles cast doubt on the mmmms uhlhnyyyynnyyy hle possbtty rmmns hltt someone mgght . sss hle first ooo tttt s, ytt still be a deceiver, and their extraordinary acts not be true miracles. In such cases, if divine wisdom does not expose the false prophet, it would essentially validate their false mission, contradicting divine wisdom itself. Therefore, divine wisdom necessitates the exposure of the false prophet.

چگونگی تشخیص معجزه از دیگر امور خارق العاده برای بشر عادی

محمدحسین فاریاب^{۱*}

۱. دانشیار گروه کلام، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، قم، ایران. (m.faryab@gmail.com)

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخچه مقاله: دریافت: ۱۴۰۲/۰۸/۰۸ بازنگری: ۱۴۰۳/۰۲/۰۵ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۲/۱۶</p> <p>استناد به این مقاله: فاریاب، محمدحسین. (۱۴۰۳). «چگونگی تشخیص معجزه از دیگر امور خارق العاده برای بشر عادی». <i>آینه معرفت</i>، ۲۴(۷۸)، ۸۳-۷۰. https://doi.org/10.48308/jipt.2024.233624.1479</p>	<p>معجزه، مهم‌ترین و مشهورترین راه تشخیص همگانی شناخت پیامبران به شمار می‌رود؛ در عین حال، راه تشخیص آن برای بشر عادی و غیرمعصوم چنان می‌تواند چالش‌برانگیز باشد که اصل آن را زیر سوال ببرد. از آنجا که متکلمان در تعریف معجزه بر ویژگی «نقض‌ناپذیری» تأکید می‌کنند، این مسئله مطرح است که چون علم بشر به آینده محدود است، او نمی‌تواند تشخیص دهد که آیا در آینده ادعای نقض‌ناپذیری معجزه از سوی پیامبر نقض می‌شود یا نه؛ از این‌رو، نمی‌تواند به معجزه بودن کار خارق العاده مدعی پیامبری یقین پیدا کند. رسالت نویسنده در این مقاله، پاسخ به این پرسش با روش تحلیلی - انتقادی است. بر اساس مهم‌ترین یافته‌های این پژوهش، هرچند معجزه باید برای اثبات خود، روشن و بین باشد، بشر عادی می‌تواند با بررسی پیشینه مدعی پیامبری و نیز بررسی ادعاهای وی و عرضه آن‌ها بر عقل و فطرت و با ملاحظه حکمت الهی به معجزه بودن کار مدعی پیامبری پی ببرد.</p> <p>کلید واژه‌ها: معجزه، کار خارق العاده، هم‌اوردطلبی، حکمت الهی، پیامبری.</p>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* رایانامه نویسنده مسئول: m.faryab@gmail.com

شناسه دیجیتال مقاله: <https://doi.org/10.48308/jipt.2024.233624.1479>

مقدمه

خداوند متعال از طریق پیامبرانش با مردم سخن گفته و آنها را به سوی خود فراخوانده است. در این میان، فرصتی برای شیطان صفتان فراهم می‌شود تا خود را پیامبر جا زده و انسان‌ها را گمراه سازند. از این رو، پیامبران راستین باید بتوانند ادعای نمایندگی خود را از طرف خدا ثابت کنند.

دانشمندان مسلمان راه‌های متنوعی برای تشخیص پیامبران راستین از دروغین مطرح کرده‌اند که معجزه مهم‌ترین آنها است. معجزه، خود دارای مسائل متنوع و متعددی است؛ ولی یکی از مهم‌ترین مسائل مربوط به معجزه همان راه تشخیص معجزه از کارهای خارق العاده غیرمعجزه - مانند سحر، شعبده، کرامت و ... - است.

پرسش مهم این است که آیا بشر عادی می‌تواند تفاوت میان معجزه و غیر معجزه را دریابد؟ آیا می‌تواند تشخیص دهد که این کار بشری است یا غیر بشری؟ آیا می‌تواند با قاطعیت بگوید که در آینده قابل آوردن است یا خیر؟ این پرسش از آنجا حائز اهمیت است که دایره اطلاعات انسان‌ها محدود است و نمی‌توانند دقیقاً تعیین کنند که بشر در آینده می‌تواند چه کارهایی انجام دهد یا چه کارهایی انجام ندهد.

از سوی دیگر، کارهایی که به عنوان معجزه برخی پیامبران از آنها یاد می‌شود، از سوی غیر پیامبران نیز انجام شده است یا آنکه حتی کارهای خارق العاده‌تری از سوی غیر پیامبران صورت گرفته است. برای نمونه، خبر دادن از غیب به عنوان یکی از معجزات حضرت عیسی علیه السلام نام برده می‌شود (آل عمران / ۴۹). ناگفته پیداست که صالحان و اولیای الهی نیز بر چنین کاری توانا هستند. گاه این معجزه را به پیامبر اکرم (ص) نسبت می‌دهند که به امر او درخت به حرکت در آمده است. از سوی دیگر، مرتاض هندی نیز می‌تواند به قطار با وزن بسیار بسیار بالا امر کند که حرکت نکند. به نظر می‌رسد جنس هر دو کار یکی است.

در این صورت، بشر عادی چگونه می‌تواند تشخیص دهد که کاری که مدعی پیامبری انجام می‌دهد، کار بشری نیست؟ حتی اگر بتواند تشخیص دهد که کار او فراتر از کار ساحران و مرتاضان است، ولی آیا می‌تواند تشخیص دهد که بشر دیگری قادر به انجام آن نیست؟

این اشکال چنان قوی است که می‌تواند از اساس، دلالت معجزه بر صدق دعوی نبوت را زیر سؤال ببرد؛ از این رو برخی پژوهشگران دلالت معجزه بر صدق ادعای نبوت را تمام ندانسته‌اند و بر ناکارآمدی آن به عنوان راه تشخیص پیامبر راستین از دروغین تأکید کرده‌اند (Anwari, 2023: 152).

این نوشتار درصدد است تا به این پرسش پاسخ دهد. درباره معجزه مقالات فراوانی به رشته تحریر در آمده است، مانند: «معجزه و تحدی»، «تبیین نقش سلبی خوارق عادات در تشخیص مدعیان دروغین»، «رابطه منطقی معجزه با صدق گفتار آورنده آن» و «بررسی و نقد نظریه دلالت انتزاعی اقناعی معجزات». در عین حال، چنانکه از عنوان آنها هویداست، مسئله اصلی مقالات ارزشمند یادشده، با مسئله اصلی این نوشتار متفاوت است. نوآوری این مقاله، ارائه راهکار عملی برای تشخیص معجزه از دیگر کارهای خارق العاده است.

چیستی معجزه

معجزه اسم فاعل و از ماده «عجز» به معنای ناتوانی گرفته شده است. به گفته ابن فارس، این ماده دو معنای اصلی دارد. یکی به معنای ضعف و ناتوانی است و دیگری به معنی عقب‌افتادن چیزی (Ibn Faris, 1983, v. 4: 232). به باور راغب اصفهانی نیز «عجز» در اصل به معنای عقب‌ماندن از چیزی است و در حالت اسمی برای ناتوانی از انجام یک عمل

و در برابر قدرت بر انجام عمل به کار می‌رود (Raghib Isfahani, 1991: 547) و آنگاه که به باب ثلاثی مزید افعال می‌رود، به معنای ناتوان ساختن است. بنابراین به لحاظ لغوی، معجزه به کاری گفته می‌شود که دیگران از انجام آن ناتوان باشند.

چنانکه روشن است، دامنه و قلمرو ناتوان ساختن می‌تواند متفاوت باشد و این واژه به خودی خود، دامنه مورد نظر را تعیین نمی‌کند. از این رو، باید دید که آنچه به عنوان معجزه در اصطلاح کلامی نامیده می‌شود، کدام قلمرو را در بر می‌گیرد.

شناخت حقیقت و چیستی معجزه گامی مهم در پاسخ به پرسش اصلی این نوشتار است. راه دستیابی به دیدگاه متکلمان درباره چیستی معجزه، تأمل در تعاریف آنها از معجزه است. در عین حال، باید اذعان کرد تعاریف ایشان در این باره یکسان نیست.

چند ویژگی مشترک در سخن اغلب متکلمان برای معجزه به چشم می‌آید که عبارت‌اند از:

یک. خارق العاده بودن؛

دو. همراه با ادعای نبوت بودن؛

سه. الهی بودن و بشری نبودن.

این سه شرط در متون کلامی به وفور با عبارت‌های مختلف دیده می‌شود (Il-Huda, ssss 126; Juwayni, 1995: 126; illi, 1992:350; . 8: 223-224; Jurjani, 1907, v. 8: 328; 1990).

«تحدی» و هم‌اوردطلبی نیز به عنوان یکی دیگر از شروط معجزه در کلام برخی عالمان مسلمان به چشم می‌آید.^۱ در توضیح این شرایط باید گفت:

یک. اموری مانند سحر و جادو اساساً کار خارق العاده به شمار نمی‌روند، چراکه حقیقتی پشت سحر و جادو نیست، بلکه ساحر و جادوگر با فریب‌دادن مخاطب، امر غیر واقعی را برای او واقعی جلوه می‌دهد. این در حالی است که در کار خارق العاده، آنچه مشاهده می‌شود، حقیقتاً انجام می‌شود، ولی اسباب آن، غیر از اسباب شناخته شده است. برای نمونه، کارهای مرتاضان حقیقتاً خارق العاده است، چراکه اولاً از راه متعارف صورت نمی‌گیرد، ثانیاً هیچ‌گونه فریبکاری نیز در میان نیست.

دو. کارهای خارق العاده - غیر از معجزه - با وجود داشتن اسباب غیر عادی، یک کار بشری به شمار می‌رود. یعنی هر بشری می‌تواند با کشیدن ریاضت‌هایی که فلان مرتاض خاص کشیده است، بر کارهای خارق العاده او نیز توانا شود. اولیای الهی نیز که با طی طریق و سلوک مشروع به مقاماتی می‌رسند، بر انجام امور خارق العاده توانا هستند. بنابراین، توانایی افراد عادی بر انجام امور، مشروط به وجود اسباب عادی و متعارف است؛ ولی توانایی افراد خاص مانند مرتاضان و اولیای الهی، مشروط به وجود آن اسباب نیست، بلکه نفس آنها می‌تواند بدون وجود اسباب عادی نیز کارهای مورد نظر را انجام دهد. بنابراین، میان ریاضت و توانایی بر انجام کارهای خارق العاده، رابطه تکوینی، عینی و واقعی وجود دارد. ریاضت و سیر و سلوک، در حقیقت دل‌کندن از دنیاست و کسی که بتواند از دنیا دل بکند، برای انجام کارهایش نیازی به اسباب دنیوی و بدنی ندارد، بلکه با اراده قوی خود، می‌تواند کارها را انجام دهد.

روشن است که قدرت مرتاضان و اولیای الهی نیز به تناسب کمیت و کیفیت ریاضت متفاوت خواهد بود، ولی در حیطة قدرت خود، می‌تواند آنچه را که بخواهد انجام دهد؛ چنانکه انسان‌های عادی نیز در حیطة قدرتشان مشروط به وجود اسباب عادی، هر چه بخواهند انجام می‌دهند. هرچند با رویکرد توحید افعالی تحقق تمام کارهای آدمی مشروط

به وجود اذن عام خداوند است. این در حالی است که معجزه، هر چند کار خارق العاده است، ولی چنین نیست که تنها به اراده و اذن نبی و اذن عام الهی محقق گردد، بلکه باید اراده و اذن خاص خداوند نیز در میان باشد؛ از این رو، چنین نیست که پیامبر هر کار خارق العاده‌ای را که بخواهد بتواند به نام معجزه انجام دهد.

تفاوت میان اذن عام و اذن خاص خداوند در مسئله‌ی ما آن است که خداوند متعال در نظام احسنی که آفریده، مقرر کرده است که کارها از طریق مجاری طبیعی و عادی خود انجام شوند؛ چنانکه در روایت آمده: «أَبَى اللَّهُ أَنْ يُجْرِيَ الْأَشْيَاءَ إِلَّا بِأَسْبَابٍ فَجَعَلَ لِكُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا» (Kulayni, 1986, v. 1: 183).

مجاری یادشده گاه شناخته‌شده هستند و گاه برای عموم انسان‌ها پنهان. اسباب کارهای ما انسان‌های معمولی، شناخته‌شده هستند، ولی اسباب کارهای مرتاضان و اولیای الهی برای انسان‌های عادی ناشناخته هستند؛ در عین حال، خداوند متعال بر اساس قانونی که برای نظام تکوین تعریف کرده، اذن عام برای صدور کارها از اسباب خود - شناخته شده یا ناشناخته می‌دهد؛ به دیگر سخن، اجازه می‌دهد تا سبب بر سببیت خود باقی بماند و بتواند منشأ اثر باشد.

ولی معجزه به اذن خاص خداوند متعال صورت می‌پذیرد؛ از این روست که متکلمان با بیان این نکته که معجزه باید فعل خدا یا از جانب خدا باشد، به این مطلب توجه داده‌اند^۲. بر این اساس، کار حضرت موسی علیه‌السلام فقط انداختن عصا و تبدیل آن به اژدها کار خداوند متعال است؛ از این روست که موسی علیه‌السلام نیز خود با تبدیل عصا به اژدها می‌ترسد: «وَأَنْ أَلْقِي عَصَاكَ فَلَمَّا رَأَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَانٌّ وَلِي مُدَبِّرًا وَلَمْ يَعْقِبْ يَا مُوسَى أَدْبُلْ وَلَا تَخَفْ إِنَّكَ مِنَ الْأَمِينِينَ؛ عَصَايَ رَا بِيْفِكُن!» هنگامی که (عصا را افکند و) دید همچون ماری با سرعت حرکت می‌کند، ترسید و به عقب برگشت و حتی پشت سر خود را نگاه نکرد! ندا آمد: «برگرد و نترس، تو در امان هستی!» (قصص / ۳۱).

حاصل سخن تا اینجا منطقی این خواهد بود که پیامبر از آن جهت که بشر است، نمی‌تواند معجزه بیاورد. بر اساس گزارش قرآن کریم، مشرکان شش درخواست از پیامبر گرامی اسلام (ص) داشتند: نخست آنکه، از این سرزمین چشمه‌ی پر آبی برای ما خارج کن، یا اینکه باغی از درختان خرما و انگور در اختیار تو باشد که جویبارها و نهرها در لابلای درختانش به جریان اندازی، یا آسمان را آن چنان که می‌پنداری قطعه قطعه بر سر ما فرود آری، یا خداوند و فرشتگان را در برابر ما رو در رو بیاوری، یا اینکه خانه‌ای از طلا داشته باشی، یا به آسمان بالا روی! ولی هرگز تنها به آسمان بالا رفتن ایمان نخواهیم آورد مگر اینکه نامه‌ای همراه خود برای ما بیاوری که آن را بخوانیم (سر// ۹۳-۹۰).

پیامبر گرامی اسلام (ص) در برابر این درخواست‌ها به یک سخن بسنده فرمود:

سُبْحَانَ رَبِّيَ هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا؛ منزه است پروردگرم (از این سخنان بی‌معنی)! مگر من جز انسانی

فرستاده خدا هستم؟ (سر// ۹۳) (Bakhshi, 2018: 115).

بدین معنا که من به عنوان یک بشر، هرگز قادر به انجام هیچ کاری به عنوان معجزه نیستم.

سه. نکته‌ی فوق العاده مهم این است که پیامبر به عنوان کسی که طی طریق کرده و سالک الی الله است، مانند دیگر اولیای الهی بر انجام کارهای خارق العاده تواناست، و در این موارد، با اذن عام خداوند متعال، کاری را که اراده کند، انجام می‌دهد، ولی معجزه، حسابی دیگر دارد و باید به عنایت و اذن خاص خداوند انجام شود. از این رو، هیچ‌یک از کارهای خارق العاده‌ی پیامبر - به عنوان یک سالک الی الله - معجزه به شمار نمی‌رود و همراه با ادعای نبوت نیز نیست.

چهار. شماری از متکلمان، معجزه را برای غیر پیامبران - مانند امامان و صالحان - نیز امکان‌پذیر دانسته‌اند (Mufid, 1992: 69; 'Alam-al-Huda, 1990: 332; Tusi, 1985: 256-257).

به گفته‌ی برخی از متکلمان، تفاوتی میان کار پیامبر و امام و ولی خدا نیست، جز همان ادعایی که مقرون و به‌همراه

آن کار است؛ گاه آن کار همراه با ادعای پیامبری است و گاه نیز با ادعای امامت و گاه نیز با ادعای صالح بودن همراه است (Alam-al-Huda, 1990: 332).

با توجه به آنچه گذشت، در بررسی این سخن باید گفت که کارهای خارق العاده یا به اذن عام خداوند متعال صورت می‌گیرند یا به اذن خاص او. اگر به اذن عام خداوند متعال باشد، مقرون به هیچ ادعایی نیست؛ چراکه تفاوتی میان کار خارق العاده مرتاض یا ولی خدا با کارهای معمولی انسان‌های عادی در وجود اذن عام خدا برای تحقق آنها نیست. ولی اگر آن کار خارق العاده با عنایت خاص خداوند متعال انجام گرفته باشد، آنگاه است که می‌تواند به همراه ادعایی خاص - مانند ادعای نمایندگی از طرف خداوند متعال - نیز باشد. آن ادعا نیز می‌تواند ادعای نبوت و ادعای امامت باشد.

اما نکته‌ای که می‌ماند آن است که ممکن است همین کار را فرد مرتاض یا صالح دیگری نیز به همراه ادعای پیامبری با نبوت انجام دهد. در این صورت، چگونه می‌توان تشخیص داد که کار او معجزه نیست؟ یا می‌توان پرسش را به نحو دیگری نیز مطرح کرد: کاری مانند خبر دادن از غیب گاه از سوی پیامبر انجام می‌شود و گاه از سوی صالحان. این سخن بدین معناست که کار پیامبر، نقض شده است. در این صورت، معجز بودن معجزه و نقض ناپذیری آن که مورد ادعای متکلمان است، چگونه تحلیل می‌شود؟ این همان پرسشی است که در ادامه باید بدان پاسخ دهیم.

گام‌های اساسی و مهم برای تشخیص معجزه

پیش از هر چیز، توجه به این نکته ضروری است که با توجه به ضرورت بعثت پیامبران، آن‌ها برای اثبات پیام آور بودن خود نیازمند به ارائه دلیل و مدرک هستند. از آنجا که ادعای پیامبر، نمایندگی از طرف خداوند است، پس باید دلیل او متناسب با همین ادعا باشد و این دلیل همان معجزه است؛ چراکه معجزه به معنای کار خدایی و غیربشری است که می‌تواند ادعای نمایندگی از طرف خدا را ثابت کند. از این رو، خدای حکیم باید آن‌ها را همراه معجزه به سوی مردم بفرستد. حال اگر خداوند متعال بخواهد بر مردم اتمام حجت کند، نمی‌تواند معجزه‌ای را به پیامبرش بدهد که دارای غبار و ابهام باشد و تشخیص آن از دیگر کارهای خارق العاده برای مردم امکان‌پذیر نباشد، بنابراین، معجزه باید از وضوح کافی برخوردار باشد.

دقت در آیات قرآن گواه این حقیقت است که خداوند متعال معجزات پیامبران را با وصف «بین» توصیف کرده است.

برای نمونه، قرآن کریم، ویژگی تمام معجزات حضرت موسی علیه السلام را «بین» بودن آنها معرفی می‌کند:

فَلَمَّا جَاءَهُمْ مُوسَى بِآيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ قَالُوا مَا هَذَا إِلَّا سِحْرٌ مُّفْتَرٍ وَمَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأُولِينَ؛ هنگامی که موسی معجزات روشن ما را برای آنان آورد، گفتند: این چیزی جز سحر نیست که به دروغ به خدا بسته شده ما هرگز چنین چیزی را در نیاکان خود نشنیده‌ایم! (قصص / ۳۶).

همچنین پس از ذکر دو معجزه اصلی حضرت موسی علیه السلام - یعنی تبدیل شدن عصا به مار و درخشان شدن دست پس از خارج کردن آن از دست می‌فرماید:

فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ؛ این دو برهان روشن از پروردگارت به سوی فرعون و اطرافیان اوست، که آنان قوم فاسقی هستند (قصص / ۳۲؛ اسراء / ۱۰۱).

درباره حضرت صالح علیه السلام نیز چنین آمده است:

وَمَا مَنَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهِنَّ الْأُولُونَ وَآتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا؛ هیچ چیز مانع ما نبود که این معجزات (درخواستی بهانه‌جویان) را بفرستیم جز اینکه پیشینیان آن را

تکذیب کردند (از جمله،) ما به (قوم) ثمود، ناقه دادیم (معجزه‌ای) که روشن‌گر بود اما بر آن ستم کردند. ما معجزات را فقط برای بیم دادن می‌فرستیم (اسر/ ۵۹).

بنابراین، خداوندی که بنا دارد از طریق معجزه، پیامبرش را به بندگان معرفی کند، باید معجزه چنان باشد که بندگان قابل شناسایی باشند؛ به‌گونه‌ای که حتی گاه نیاز به متخصص نیز وجود ندارد. به ماجرای حضرت موسی علیه‌السلام توجه کنید. مردم به ساحر بودن ساحران یقین داشتند و می‌دانستند که کارهای آنها صرفاً تردستی و چشم‌بندی است و واقعیتی ورای کارهای آنها نیست. از سوی دیگر، دیدند که عصای موسی علیه‌السلام تبدیل به اژدها شد و واقعاً وسایل ساحران را بلعید و چیزی از آن وسایل برجای نماند (اعراف/ ۱۱۷) و دوباره به عصایی چوبی تبدیل شد. در این صورت، آیا واقعاً همین مردم عادی نمی‌توانند تفاوت میان کار ساحران و کار موسی علیه‌السلام را دریابند؟ نکته دیگر آنکه ممکن است اینکه گفته می‌شود برای تشخیص معجزه باید به متخصصان رجوع کرد، خود مبتنی بر این سخن باشد که معجزه لزوماً بر اساس فن رایج آن عصر است، حال آنکه چنین چیزی اثبات‌پذیر نیست. ضمن آنکه بسیاری از متکلمان نیز اساساً به این مسئله - هماهنگی معجزه با فن رایج عصر پیامبر - اشاره‌ای نداشته‌اند (Alam al-Huda, 1990: 310-311; Tusi, 1985: 214; Hilli, 1992: 350).

به طور مصداقی نیز با دقت بیشتر می‌توان گفت که برای نمونه، سرد شدن آتش بر حضرت ابراهیم علیه‌السلام یا بیرون آمدن شتر صالح علیه‌السلام چگونه می‌تواند از ویژگی تطابق با فن زمانه خود برخوردار باشد؟ حتی معجزات پیامبر گرامی اسلام (ص) غیر از قرآن کریم، - مانند شق القمر و ... - کدامیک مطابق با فن رایج زمان خود بوده است؟ البته این سخن بدان معنا نیست که هیچ معجزه‌ای بر اساس فن رایج عصر خود نبوده است. در عین حال، شواهد تاریخی از عدم اقناع مخالفان پیامبران با دیدن معجزات آنها خبر می‌دهد و همچنان آنها را متهم به سحر و جادو می‌کردند. در این صورت، چگونه می‌توان ادعای مدعی پیامبری را راستی آزمایی کرد؟ برای این منظور، چند راهبرد می‌تواند مورد توجه قرار گیرد:

یک. بررسی پیشینه فرد مدعی پیامبری

دانستیم که پیامبر از سوی خداوند می‌آید و اوست که معجزه را به آنها می‌دهد. مدعی پیامبری که به همراه خود کار خارق‌العاده‌ای می‌آورد، به طور عقلایی، اگر سابقه‌ای غیرقابل قبول برای تصدی این منصب داشته باشد، نمی‌تواند به عنوان پیامبر به مردم معرفی شود.

با توجه به همین امر طبیعی و پیش‌فرض ذهنی است که وقتی خداوند متعال به حضرت موسی علیه‌السلام دستور حرکت به سوی مصر و اعلام نبوتش را داد، او چنین عرضه داشت:

و لَهُمْ عَلَى ذَنْبٍ فَأَخَافُ أَنْ يَقْتُلُونِ؛ و أَنَا (به اعتقاد خودشان) بر گردن من گناهی دارند می‌ترسم مرا بکشند (شعرا/ ۱۴).

به دیگر سخن، پیشینه من نزد آنها پیشینه قابل قبولی نیست. جالب اینکه وقتی موسی علیه‌السلام نزد فرعون رفت، فرعون نیز به پیشینه موسی علیه‌السلام اشاره کرد:

قَالَ أَلَمْ نُرَبِّكَ فِينَا وَلِيدًا وَلَبِثْتَ فِينَا مِنْ عُمُرِكَ سِنِينَ وَفَعَلْتَ فَعَلْتَكِ الَّتِي فَعَلْتَ وَ أَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ؛ (فرعون) گفت: آیا ما تو را در کودکی در میان خود پرورش ندادیم، و سال‌هایی از زندگیت را در میان ما نبود؟ و آن کارت را (که نمی‌بایست انجام دهی) انجام دادی (و یک نفر از ما را کشتی)، و تو از ناسپاسانی! (شعرا/ ۱۹).

در حقیقت فرعون با این سخنان خواست به موسی علیه السلام بگوید که تو با این پیشینه نمی توانی پیامبر الهی باشی.

به گفته مرحوم علامه طباطبایی، حاصل اعتراض فرعون در این دو آیه این است که تو همان کسی هستی که ما در کودکی تو را تربیت کردیم و چند سال از عمرت را نزد ما به سر بردی و با کشتن مردی از دودمان من کفران نعمت من کردی با اینکه تو عبدی از عبید بنی اسرائیلی من بودی؛ اینک ادعای رسالت را از کجا آوردی؟ و کیف تکون رسولا و أنت هذا الذی نعرفک؟ (Tbbaab' i, 1996, v. 15: 261).

و به گفته برخی دیگر از مفسران، سخن فرعون این بود که «تو چگونه می توانی پیامبر باشی که دارای چنین سابقه ای هستی ... سال ها بر سر سفره ما بودی، نمک خوردی و نمکدان را شکستی!، با چنین کفران نعمت چگونه می توانی پیامبر باشی» (Makarim Shirazi, 1995, v. 15: 202, 203).

بر پایه همین نکته است که همه پیامبران از قوم خود بوده و به قوم خود فرستاده شدند تا مردم توان شناخت پیشینه او را داشته باشند.

و يَوْمَ نُبْعَثُ فِي كُلِّ أُمَّةٍ شَهِيدًا عَلَيْهِمْ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَ جِئْنَا بِكَ شَهِيدًا عَلَى هَؤُلَاءِ وَ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَ هُدًى وَ رَحْمَةً وَ بَشْرَى لِلْمُسْلِمِينَ؛ (به یاد آورید) روزی را که از هر امتی، گواهی از خودشان بر آنها برمی انگیزیم و تو را گواه بر آنان قرار می دهیم! و ما این کتاب را بر تو نازل کردیم که بیانگر همه چیز، و مایه هدایت و رحمت و بشارت برای مسلمانان است (نحل/ ۸۹).

قرآن کریم در خصوص حضرت نوح علیه السلام می فرماید:

إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ؛ ما نوح را به سوی قومش فرستادیم و گفتیم: قوم خود را انداز کن پیش از آنکه عذاب دردناک به سراغشان آید! (نوح/ ۱).

در خصوص پیامبر گرامی اسلام نیز می فرماید:

لَقَدْ مَنَّ اللَّهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَ يُزَكِّيهِمْ وَ يُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَ الْحِكْمَةَ وَ إِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ؛ خداوند بر مؤمنان منت نهاد [نعمت بزرگی بخشید] هنگامی که در میان آنها، پیامبری از خودشان برانگیخت که آیات او را بر آنها بخواند و آنها را پاک کند و کتاب و حکمت بیاموزد هر چند پیش از آن، در گمراهی آشکاری بودند (آل عمران/ ۱۶۴).

روشن است که وقتی مدعی پیامبری از همان قوم و امت باشد، راستی آزمایی ادعای او آسان تر از وقتی است که از آن قوم و امت نباشد. برای نمونه، کسی که میان مردم به فسق و فجور شهره است، نمی تواند ادعای پیامبری داشته باشد. همچنین به دلیل شباهت ظاهری میان سحر و جادو با معجزه، کسی که به سحر و شعبده بازی و فریب مردم معروف است، نمی توان او را به عنوان پیامبر به مردم معرفی کرد؛ چراکه مردم هرگز نمی توانند کارهای خارق العاده او را به عنوان یک کار غیر بشری قلمداد کنند و همواره او را به چشم یک فریبکار و دروغگو می نگرند. این نکته، به گاه در متون متکلمان نیز به چشم می آید.^۲

جالب آنکه، به گفته قرآن کریم، تمام پیامبران الهی از سوی مخالفان خود به ساحری متهم شده اند:

كَذَلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ؛ این گونه است که هیچ پیامبری قبل از اینها بسوی قومی فرستاده نشد مگر اینکه گفتند: او ساحر است یا دیوانه! (ذاریات/ ۵۲).

خداوند متعال برای خنثی سازی این اتهام، افرادی را به سوی آنها به پیامبری فرستاد که هرگز سابقه ای در سحر و

ساحری نداشتند. بنابراین، اگر کسی که دارای سوءپیشینه است، اقدام به کار خارق العاده کند، می‌توان کار او را هر چیزی جز معجزه به شمار آورد.

دو. سنجش ادعاها با عقل

خداوند متعال قدرت تحلیل و بررسی برخی شناخت‌ها برای تشخیص پیامبر دروغین را به خود انسان‌ها داده است. بر این اساس، مدعی پیامبری اگر ادعاهای خلاف مدرکات بدیهی عقل نظری و عملی داشته باشد، هرچند کارهای خارق العاده فراوانی انجام دهد، عقلاً نمی‌تواند یک پیامبر راستین باشد. برای نمونه، اگر مدعی پیامبری، ادعای الوهیت داشته باشد، روشن است که نمی‌توان او را پیامبر خدا به شمار آورد. یا آنکه اگر در دستورات عمل‌های خود، توصیه‌هایی خلاف فطرت آدمی داشته باشد، نمی‌تواند پیامبر خدا به شمار رود.

مخاطبان پیامبران نیز با درک صحیح از این مسئله، می‌کوشیدند تا سخنان پیامبران الهی را خلاف عقل بدانند و پس از آن او را «دیوانه» معرفی کنند:

كَذَلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ؛ این گونه است که هیچ پیامبری پیش از اینها به سوی قومی فرستاده نشد مگر اینکه گفتند: او ساحر است یا دیوانه! (ذاریات/ ۵۲).

البته آنها برای خود عقاید باطلی را مسلم انگاشتند و مخالفت با آن عقاید را خلاف عقل و دیوانگی به شمار می‌آوردند؛ از این رو، از نظر آنها چنین کسی نمی‌توانست پیامبر باشد. برای نمونه، واکنش قوم حضرت صالح علیه‌السلام نسبت به ادعای آن پیامبر بزرگ الهی درباره حشر دوباره انسان‌ها چنین بود:

أَيَعِدْكُمْ أَنْكُمْ إِذَا مِتُّمْ وَ كُنْتُمْ تُرَابًا وَ عِظَامًا أَنْكُمْ مَخْرُجُونَ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا تُوعَدُونَ إِنْ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَ نَحْيَا وَ مَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ إِنْ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا وَ مَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِنِينَ؛ آیا او به شما وعده می‌دهد هنگامی که مردید و خاک و استخوان‌هایی (پوسیده) شدید، بار دیگر (از قبرها) بیرون آورده می‌شوید؟! هیهات، هیهات از این وعده‌هایی که به شما داده می‌شود! مسلماً غیر از این زندگی دنیای ما، چیزی در کار نیست پیوسته گروهی از ما می‌میریم، و نسل دیگری جای ما را می‌گیرد و ما هرگز برانگیخته نخواهیم شد! او فقط مردی دروغگوست که بر خدا افترا بسته و ما هرگز به او ایمان نخواهیم آورد! (مؤمنون/ ۳۸-۳۵).

مشركان عرب نیز درباره پیامبر گرامی اسلام این سخن را مطرح می‌کردند:

وَ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلَى رَجُلٍ يَنْبِئُكُمْ إِذَا مَرَّكُمْ كُلُّ مُمْرَقٍ إِنَّكُمْ لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ؛ کافران گفتند آیا مردی را به شما معرفی بکنیم که می‌گوید هنگامی که خاک شدید و پراکنده گشتید، بار دیگر آفرینش جدیدی خواهید داشت! آیا او بر خدا دروغ بسته یا دیوانه است؟! (سبأ/ ۸، ۷).

از نظر ایشان، حشر جسمانی انسان، آموزه‌ای خلاف عقل است. روشن است که مشركان عرب از وجود پیامبران الهی خبر داشتند و با مسئله پیامبری آشنا بودند. وجود خدا را نیز می‌پذیرفتند؛ در عین حال، با وجود اعتقاد به خداوند، کسی را که ادعای پیامبری از سوی او داشت، متهم به دروغگویی بر خداوند متعال یا دیوانگی می‌کردند و به این دلیل، او را شایسته مقام پیامبری نمی‌دانستند.

سه. توجه به مسئله هموردطلبی

مرتاضان و مانند آنها از آنجا که می‌دانند کار آنها بشری است، منطقاً هیچ‌گاه نمی‌توانند ادعای غیر بشری بودن کار خود

را داشته باشند؛ و فراخوان برای دعوت به مبارزه صادر کنند.

یکی از شرایط و نشانه‌های معجزه، همراهی با تحدی یا همان هموردطلبی است. اگرچه معجزات چنان روشن و تردیدناپذیر هستند که نیازی به تحدی در آنها دیده نمی‌شود، در عین حال، آنجا که نبی کارش را با تحدی همراه می‌کند، فرقی با سایر کارهای خارق العاده روشن می‌شود؛ چراکه کارهای خارق العاده - غیر از معجزه - هرگز با تحدی و مبارزه طلبی همراه نیستند، ولی معجزه، هموردطلبی می‌کند.

در اینجا توجه به یک نکته دقیق، بسیار مهم است. وقتی از هموردطلبی سخن به میان می‌آید، مقصود از آن نباید هموردطلبی برای انجام همان کاری باشد که پیامبر انجام می‌دهد؛ چراکه کار پیامبر از آن جهت که خارق العاده است، از سوی بشر آوردنی است؛ مانند خبر دادن از غیب که حضرت عیسی علیه السلام انجام می‌داد؛ بلکه مقصود هموردطلبی برای انجام این کار یا مانند آن ادعای پیامبری و نمایندگی از طرف خداوند متعال همراه است که منحصر در پیامبران راستین است.

بنابراین، جنس کار پیامبر با مرتاض و ولی خدا تفاوتی نمی‌کند؛ تفاوت در ادعایی است که همراه با کار پیامبر است، ولی مرتاض و ولی خدا، کارش همراه با آن ادعا نیست. از این رو، پیامبر باید تحدی کند تا دیگران بفهمند کار او با عنایت خاص خدا همراه است. در این صورت، معجز بودن به معنای آن است که کسی نمی‌تواند همین کار را با ادعای پیامبری انجام دهد نه آنکه اصل آن کار را نتواند انجام دهد. بنابراین، آنگاه که تحدی می‌کند و می‌گوید مثل این کار را انجام دهید، معنایش آن است که این کار را همراه با ادعای پیامبری انجام دهید.

چهار. توجه به حکمت الهی

گفته شد که ممکن است افراد دیگری نیز کار خارق العاده‌ای انجام دهند و به دروغ ادعای نمایندگی از سوی خداوند متعال را داشته باشند. تا بدین جا دانستیم تشخیص معجزه از سایر کارهای خارق العاده به چند صورت است؛ گاه با بررسی پیشینه زندگی او، به راحتی می‌توان پی برد که او در گذشته نیز اهل سحر، جادو و دروغ‌گویی بوده، از این رو، کار مورد ادعای او نیز از همین قبیل خواهد بود. این در حالی است که پیامبران، به شهادت تاریخ، هرگز اهل سحر و جادو نبوده‌اند. جالب آنکه، سران کفر و شرک نیز هرگاه می‌خواستند پیامبری یک پیامبر را زیر سؤال ببرند، او را به دروغ، متهم به ساحر بودن می‌کردند (غافر/ ۲۴).

گاه نیز با بررسی ادعاهای او و عرضه آنها بر عقل و فطرت به روشنی دانسته می‌شود که از سوی خدا نیست. گاه ممکن است او سوء سابقه نداشته باشد، ادعاهای او نیز خلاف عقل و فطرت نباشد، کار خارق العاده‌ای هم انجام دهد و آن را مقرون به ادعای نبوت کند. در اینجا است که حکمت الهی اقتضا می‌کند که دروغ‌گوبودن او را آشکار سازد. بدین معنا که اگر کسی کاری خارق العاده انجام داد و به دروغ ادعای غیربشری بودن آن را کرد، در حقیقت، او ادعای رسالت از جانب خداوند متعال را دارد، در این صورت، اگر از دو طریق پیش گفته نتوان دروغ‌گوبودن او را ثابت کرد، و از سوی دیگر، خداوند نیز او را رسوا نسازد، رسالت دروغین او از جانب خداوند حکیم تأیید شده است. روشن است که این کار، با حکمت الهی ناسازگار است، از این رو، حکمتش اقتضا می‌کند که در این موارد، خداوند متعال مستقیم یا غیرمستقیم دروغ‌گوبودن او را هویدا سازد. به این سخن در آثار برخی متکلمان تصریح شده است (Alam-al-Huda, 1990: 331; Bahrani, 1985: 130).

برای نمونه، به نقل تاریخ، وقتی کودکی بدون مو را نزد پیامبر اسلام آوردند، ایشان دست بر سر آن کودک کشید و

به برکت آن، مو برآورد. این داستان به اهل یمامه که مسیلمه - پیامبر دروغین - آنجا بود رسید. آنها نیز کودکی را که اندکی مو داشت نزد او بردند. او نیز بر سرش دست کشید، ولی همان موهایی هم که داشت، ریخت (Tabarsi, 1996, v. 1: 82). همچنین قوم مسیلمه از او درخواست کردند همان گونه که پیامبر اسلام (ص) در چاهی آب دهان انداخت و به برکت آن آب چاه بالا آمده بود، او نیز این کار را انجام دهد. مسیلمه در چاه آب دهان انداخت؛ اما آب چاه، در نقلی به کلی خشکید و در نقلی دیگر، شور و بد مزه شد (Ibn Kathir, 1986, v. 6: 327).

بنابراین، اگر کسی کار خارق العاده‌ای انجام داد و ادعای رسالت از جانب خداوند متعال را داشت و خداوند به طور مستقیم یا غیرمستقیم او را رسوا نساخت، روشن می‌گردد که کار او واقعاً معجزه بوده و او رسول الله است. نکته مهم آنکه وقتی سخن از دخالت غیرمستقیم خدا به میان می‌آوریم، مقصود آن است که گاه خداوند متعال می‌تواند قدرت رسوایی و نقض ادعای او را به یکی از بندگان خود دهد.

ممکن است به این سخن اشکال وارد شود که امروزه در دنیا مکاتب و فرقه‌های دروغین فراوانی وجود دارد که به گمراهی مردم مشغول‌اند و خداوند نیز آنها را رسوا نساخته است! در پاسخ باید گفت که آنچه به عنوان دلیل حکمت بیان کردیم، در اصل مخصوص آن جایی است که بشر خود نتواند دروغین بودن آن مکاتب و فرقه‌ها و رهبران آنها را تشخیص دهد؛ حال آنکه، چنانکه از نامشان پیداست، مکاتب و فرقه‌های پیش‌گفته همگی دروغین است و عقل و فطرت می‌تواند بطلان ادعاهای آنها را خود تشخیص دهد و در اینجا اساساً دلیل حکمت راه ندارد؛ ضمن آنکه در اغلب موارد آنها اساساً ادعای پیامبری و نمایندگی از خداوند را ندارند.

همچنین نتیجه مهم این بحث آن است که ممکن است در آینده مانند آن معجزه آورده شود، چنانکه مثلاً خبر دادن از غیب که به وسیله حضرت عیسی علیه‌السلام انجام می‌گرفت و یک معجزه به شمار می‌رود (آل عمران / ۴۹)، به وسیله اولیای الهی نیز صورت می‌گیرد. بله، اگر کسی بخواهد از آینده خبر دهد و به دروغ این کار را به اذن خاص خداوند متعال نسبت دهد، خداوند حکیم از این کار ممانعت می‌کند. به بیانی روشن‌تر، معجزه به خودی خود کار غیر بشری نیست، بلکه چون به اذن خاص خداوند متعال است، غیربشری قلمداد می‌شود. البته معنای این دیدگاه، این نیست که هیچ معجزه‌ای حتی قرآن کریم، به خودی خود هم کار غیربشری نیست، بلکه مقصود آن است که معجزه به خودی خود و به عنوان یک قاعده لازم نیست، کاری غیربشری باشد.

نتیجه

با یادآوری آنچه گذشت، تحلیل مهم و پایانی مقاله را ارائه می‌دهیم.

یک. پیامبر برای اثبات ادعای خود، باید دلیل و مدرک بیاورد و چون ادعای او، نمایندگی از جانب خداوند است، باید دلیلش متناسب با همین ادعا باشد.

دو. معجزه با تعریف خاصی که دارد، دلیلی مناسب برای اثبات این ادعاست؛ چون معجزه یعنی کاری غیربشری که با اذن خاص خداوند صورت می‌پذیرد.

سه. جنس کار پیامبر در معجزه با کار مرتاض یا ولی خدا تفاوت ماهوی ندارد. چنانکه پیامبر به درخت دستور می‌دهد که بیاید، مرتاض نیز به اراده خود، قطار ایستاده را به حرکت در می‌آورد.

چهار. برای تشخیص معجزه از غیرمعجزه و در نتیجه اثبات نبوت فرد مدعی نبوت، ابتدا باید پیشینه فرد بررسی شود. آنگاه ادعاهای او با عقل بدیهی سنجیده شود. در صورتی که در این دو مرحله، فرد مدعی نبوت، مشکلی نداشته

باشد، آنگاه باید دقت کرد که تفاوت کار خارق العاده پیامبر با غیرپیامبر - مانند مرتاض یا ولی خدا - در همراهی کارش با ادعای نمایندگی از جانب خداوند متعال است. او ادعا می‌کند که این کار به اذن خاص خداوند و به دیگر سخن، کار خداوند است. بنابراین، اگر پیامبر برای دیگران فراخوان به مبارزه صادر می‌کند و هم‌اورد می‌طلبد برای انجام جنس کار نیست؛ بلکه برای آن است که بگوید اگر کسی می‌تواند کاری با ادعای نمایندگی از جانب خداوند انجام دهد؛ چراکه اگر کسی به دروغ ادعای نمایندگی از جانب خداوند متعال را داشته باشد، و عقل آدمی خود نتواند دروغ‌گوبودن او را تشخیص دهد، اقتضای حکمت خداوند متعال، رسواسازی اوست. در اینجاست که می‌گوییم اگر فرد مدعی نبوت که دارای حسن سابقه است و ادعاهایش تعارضی با عقل قطعی ندارد، کار خارق العاده‌ای با ادعای نمایندگی از جانب خداوند متعال انجام دهند که بشر نتواند مانند آن را همراه با ادعای نمایندگی خدا انجام دهد و خداوند متعال نیز او را رسوا سازد، روشن می‌شود که کار او معجزه و او نیز نبی است.

یادداشت‌ها

۱. برای نمونه، ر.ک: Juwayni, 1995: 128. Soivari Hilli, 1984: 307.
۲. برای نمونه، Soivari Hilli, 1984: 307؛ al-Amidi, 2002, v.4: 18.
۳. برای نمونه، ر.ک: Qadi Abd al-Jabbar, 1965, v.15: 274.

سپاسگزاری

این پژوهش به صورت مستقل توسط نویسنده مقاله انجام شده و از هیچ سازمان یا نهادی کمک مالی دریافت نشده است.

References

- Holy Quran.
- 'mmmm-Huda, Sharif al-Murtaza. (1990). Al-hh kkhrra f 'Ilm ll -Kalam. Qom: Nashr-i Islami.
- Al-Amidi, Sayf al-Din. (2002). Abkar al-Afkar fi Usul al-Din. Cairo: Dar al-Kitab.
- Al-Hilli al-Suyuri, Fadil al-Miqdad. (1984). Irshad al-Talibin ila Nahj al-Mustarshidin. Qom: Ayatollah aa r'hhN NffffL lbrrry.
- Anwari, Saeed. (2023). hhh y rrr ccss Cnnnot ooove hte Truhh of ooophcyy". hhoooph' bi dgggndh Research, 41: 145-165. (In Persian)
- Bahrani, Sheikh Maitham. (1985). www' ddll -Maram fi Ilm al-Kalam. Qom: Ayatollah aa tihhs aaaath Library.
- e ppr sobblll eem(?018). EExpnnnnrg hte ggg vvve Roe of Exrroordinrry oooooo nn Idnnyyyng sssse Cmmmnss. aa shrqq-e Mouood, 49: 101-152. (In Persian)
- Hilli, Hassan ibn Yusuf. (1992). Kashf al-Murad. Qom: Nashr-i Islami.
- Ibn Faris. (1983). uu 'mmma q' ss ll -Lugha. Qom: Daftar-i Tablighat-i Islmai.
- Ibn Kathir. (1986). Al-Bidayat wal-Nihaya. Beirut: Dar al-Fikr.
- Jurjani, Azudiddin. (1907). Sharh al-Mawagif. Qom: Al-Sharif al-Razi, first edition.
- Juwayni, Abd al-Malik. (1995). Al-Irshdd aaawww' ' ll -Adilla fi Usul al-I'qqdd. Brrru:: rrr ll -Kutub al-Ilmiyyah.
- uu yyy,., uu hammdd bbn ' ' qub. (1986). Al-Kafi. Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah.
- Makarim Shirazi, Nasser. (1995). Tafsir-i Nimunih. Tehran: Dar al-Kutub al-Islamiyyah.

- Mufid, Muhammad ibn Muhammad. (1992). *Al-Maqalat*. Qom: Sheikh Mufid International Congress.
- Qadi Abd al-Jabbar. (1965). *Al-Mughni fi Abwab al-Tawhid wal-'Adl*. Cairo: Dar al-Misriyya.
- Raghib Isfahani, Hossein bin Muhammad. (1991). *Mufradat Alfaz al-Uloom*. Beirut: Dar al-Ilm-Dar al-Shamiyyah.
- Tabarsi, Fadl ibn Hassan. (1996). *Al-Mabadi' wa-A'wamir al-Islam*. Beirut: Bayt.
- Taj al-Mizan, Muhammad. (1996). *Al-Mizan fi Tafsir al-Qur'an*. Qom: Intisharat-i Islami.
- Tusi, Muhammad ibn Hassan. (1985). *Al-Iqsd fima aqabll-I'qd*. Beirut: Dar al-Fikr.

